

Lokalt landsbygdsprogram

Antaget av Umeå kretsstämma 25 februari 2024

Landsbygdsprogram Centerpartiet Umeå

1. Inledning

Syftet med Centerpartiets landsbygdsprogram är att visa på vilka möjligheter det finns på Umeå kommuns landsbygd. Utifrån Umeå kommuns definition så är 93% av kommunens yta landsbygd. 16% av befolkningen bor på landsbygden och befolkningsökningen där är procentuellt sett något högre jämfört med tätorten. Kommunen har de senaste åren i planer och program visat på att Umeås landsbygd har goda förutsättningar till utveckling och framför allt till en positiv befolkningstillväxt.

Centerpartiet anser att det är mycket viktigt för Umeå kommuns fortsatta utveckling att denna potential förverkligas genom att politiska beslut fattas i landsbygdens favör.

Umeå kommuns landsbygd är till sina förutsättningar inte helt homogen, det är allt från Holmön och Botsmark med omland, till de mera tätortsnära byarna som Hissjö och Stöcke. Landsbygdens utvecklingsradie sett till avståndet från tätorten har ökat, men det finns en klar utvecklingspotential även för perifera byar där livskvalitet och boendekostnader kan vara viktiga argument för val av bostadsort. Covid-19 pandemin har på ett påtagligt sätt förändrat möjligheten till distansarbete. Skillnaden mellan olika yrkesgrupper är självfallet stora, men för landsbygden är det en möjlighet som innebär att arbetspendling i form av kostnader och tid kan minska betydligt.

De kommunala planerna har varit ambitiösa, men då byggplaner och kommunal service i form av äldreboenden, skolor et cetera ska konkretiseras så hamnar landsbygden ofta i stryckklass. Kommunen har rådighet över en mängd områden som kan ge landsbygden tillväxt och en positiv befolkningsutveckling. I följande program presenteras konkreta förslag som Centerpartiet i Umeå tror skulle utveckla Umeås landsbygd.

2. Umeås landsbygdsstruktur

2.1 Näringsliv på Umeås landsbygd

Centerpartiet i Umeå anser att det är viktigt att företag kan utvecklas och hållas livskraftiga på landsbygden. Lokala företag kan bidra med lokala arbetstillfällen eller viktig kommersiell service såsom livsmedel, postombud eller apoteksombud, som gör att ett samhälle hålls levande och blir attraktivt att bo i. En stark entreprenörsanda stärker också civilsamhället och bidrar till en positiv spiral som underlättar när gemensamhetsanläggningar, byföreningar eller andra ideella organisationer ska hållas vid liv och utvecklas framåt.

Genom politisk styrning kan Umeå kommun underlätta för att hålla näringslivet på landsbygden levande. Exempelvis kan företag på landsbygden erbjudas kortare handläggningstider eller att lokala livsmedelsproducenter premieras vid kommunal upphandling.

Centerpartiet i Umeå vill

1. att Umeå kommun ska värna för lokala företag på landsbygden i sitt dagliga arbete genom att exempelvis förklara vad som behövs i tillståndprocesser

2. att Umeå kommun ska ha kortare handläggningstider för företag som är stationerade i byar och som bistår med kommersiell service
3. att Umeå kommun öppnar upp för att lättare göra justeringar i detaljplaner för att underlätta för etablering av företagsamhet på landsbygden
4. att Planen för kommersiell service på Umeås landsbygd ska uppdateras

2.2 Samhällsservice

Genom att bosätta sig utanför Umeå stad kan man förvänta sig en lägre kommersiell service än för den som bor stadsnära. Exempelvis kommer livsmedelsbutiken inte vara öppen till 23 alla dagar i veckan, och Foodora kommer sannolikt inte kunna leverera rakt till dörren. Men det är sällan det man är ute efter när man bosätter sig på landsbygden. Däremot måste det finnas en lägsta nivå av kommunal samhällsservice för att göra det möjligt att, i praktiken, leva på landsbygden.

I takt med den demografiska skiftningen där allt fler blir äldre i Sverige kommer behovet av äldreboenden att öka. Det är då viktigt att alla äldreboenden inte planeras enbart inne i Umeå stad, eftersom människor vill ha möjligheten att fortsätta bo på landsbygden även senare i livet. Individens möjlighet till valmöjlighet är viktig, och det finns heller inget egenvärde i att bara ha äldreboenden i centrala Umeå. Därför bör äldreboenden också planeras i byar där det finns ett underlag. En bra måttstock är där det bor mer än 500 personer. Att etablera äldreboenden i byar med 500 invånare eller fler skulle också göra det möjligt för stadsboende seniorer att flytta ut på landet. Samtidigt skapar detta jobb på landsbygden som i sin tur ökar incitamenten för privata näringsidkare att etablera sig, vilket skapar en positiv spiral.

Många vuxna i barnafödande ålder, som gärna kan tänka sig att bo på Umeås landsbygd, drar sig för att flytta till en by där det inte finns en förskoleverksamhet. Att de små barnen kan gå på förskola och inte behöver transporteras många mil är därmed en grundläggande faktor för att öka attraktiviteten. Genom att etablera förskoleverksamhet möjliggör man för en ökad inflytt av unga människor till Umeås byar, vilket får positiva konsekvenser för landsbygden på kort och lång sikt. Förskoleverksamhetens lokaler kan byggas på ett smart sätt så att de enkelt går att göra om till äldreboende om byns behov ändras över tid.

I de byar där det etableras, eller där det redan finns etablerad, för- och grundskoleverksamhet, är det viktigt att Umeå kommun i egenskap av huvudman också tar sitt ansvar gällande idrottsundervisningen. Så är inte fallet idag. Barn som bor i byarna runt omkring Umeå råkar allt för ofta ut för att de inte får åka skridskor eller skidor på sina idrottslektioner trots att detta står i skolplanen. Orsaken till den uteblivna undervisningen är att kommunen förlagt ansvaret om underhåll av skridskobanor och skidspår till ideella krafter, som ska se till att det är spolat och skottat. Till dessa lokala krafter finns det inga, eller endast symboliska, medel från kommunen. Konsekvensen blir att eleverna blir utan undervisning i skridsko- och skidåkning eftersom det sällan anordnas resor in till stan heller. Det är inte okej att barnen på Umeås landsbygd får en sämre utbildning än de som bor i Umeå tätort.

I vissa delar av Umeås landsbygd finns det etablerad förskoleverksamhet i närheten, men som ligger på fel sida kommungränsen. Dessa barn får dessvärre inte gå på förskola i dessa kommuner, eftersom det saknas ett kommunövergripande samarbete för barnomsorg. Detta behöver åtgärdas då det sätter barn och föräldrar i kläm, där lösningen finns bara ett par kilometer bort. Det samma gäller äldreomsorg.

Vidare behöver Umeå kommun se över sin inställning till så kallade dagbarnvårdare, eller "dagmammor" i dagligt tal. Dagbarnvårdare är ofta en bra lösning på mindre platser och möjliggör för barn att slippa långa pendlingsavstånd och stora förskoleklasser. Idag finns nästintill inga dagbarnvårdare kvar i Umeå kommun, trots att såväl efterfrågan som utbildade dagbarnvårdare finns.

Centerpartiet i Umeå vill:

1. Att äldreboenden ska placeras och byggas på landsbygden i byar där det finns fler än 500 invånare.
2. Att förskoleverksamhet ska placeras och finnas tillgänglig i så kallade strategiska byar
3. Umeå kommun tar fram en plan för centrala samhällsfunktioner såsom utbildning, vård och omsorg, fritid och kultur på Umeå landsbygd med målet att öka andelen offentlig service
4. Underhållsplan för idrottsanläggningar, tex plogning av isar där det bedrivs skolverksamhet bör kommunen ansvara för, underhåll av elljusspår etc bör göras, baseras på antal invånare, med ett visst intervall.
5. Att Umeå kommun samarbetar kommungränsövergripande gällande skola, förskola och äldreomsorg
6. Att Umeå kommun underlättar för etablering av fler dagbarnvårdare där efterfrågan finns

2.3 Kultur och fritid

Precis som för stadsbor värderar också landsbygdsbor närhet till kultur och fritidsaktiviteter. För många är det ytterligare ett motiv till varför man väljer bostadsort. Det är givet att landsbygden inte kan, till hundra procent, ha allt som tätorten erbjuder vad gäller exempelvis museer, arkiv och större scenlokaler. Men på landsbygden finns likväl ett behov av mötesplatser, även om den inte behöver ha den senaste tekniken eller vara anpassade konsertlokaler. Det finns en mängd exempel på mångfald av uttryckssätt där folkbildning och aktivt föreningsliv genom kommunala och/eller statliga bidrag kunnat växla upp föreningars egna ideella insatser. Café Storudden i Gravmark är ett exempel, där enskilt företagande och ideella krafter lyckats engagera kända artister och locka en storpublik under sommarmånaderna. Centerpartiet anser att dessa lokala mötesplatser måste få finnas och underhållas, och nyetableras i byar som växer.

Studieförbundens insatser på landsbygden har stor betydelse för att bibehålla folkbildning och kultur. Det finns också många bra exempel där kommunens egen kulturverksamhet har

betydelse för landsbygden. Bokbussen har en fantastisk service som Umeå kommun måste värna om.

Det finns också utvecklingsområden där Umeå kommun hade kunnat bli bättre för att utveckla kultur och fritid. Exempelvis skulle mötesplatser för seniorer kunna anordnas på fler platser än i Umeås centrum, och skulle kunna arrangeras genom delvis självorganisering. Kulturskolan och musikskolan som vänder sig till barn och ungdomar skulle kunna förlägga åtminstone delar av sin undervisning till de större byarna.

Centerpartiet i Umeå vill:

1. Att det kommunala stödet till kultur och folkbildningen får en årlig uppräknig
2. Hyran för kommunala lokaler (skolor etc) blir rimliga
3. Det kommunala stödet till lokaler bibehålls
4. Kulturskolan och Musikskolans undervisning även kommer landsbygden till del
5. Att det kommunala aktivitetsstödet för barn och ungdomsverksamhet får en årlig uppräknig
6. Mötesplatser för seniorer startas i fler byar.

2.4 Areella näringar

Areella näringar, eller grön-blåa näringar, är de som inbegriper skogsbruk, jordbruk och fiske. I Umeå kommun har vi allt detta. De areella näringarna är viktiga för att klara av klimatomställningen och för att stärka vår hållbara livsstil.

Antalet jordbruksföretag i Umeå kommun har minskat de senaste åren på grund av lönsamhetsproblematik. Under 2010 till 2020 var minskningen 61 företag i kommunen. Samtidigt har livsmedelsförsörjningen blivit alltmer aktuell efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Umeå kommun har en möjlighet att öka konsumtionen av lokalproducerade livsmedel och därmed stärka lönsamheten och landets beredskap. Detta genom att i större utsträckning själva välja att upphandla med lokala bönder. Genom att därtill berätta och informera om vikten av lokalproducerad mat i skolan och i skolbispisningen utbildas också elever till att tänka mer hållbart. Det ökar chanserna för att de, i framtiden, väljer lokala och hållbara livsmedel.

Den genomsnittliga åldern för en lantbrukare i Sverige är hög vilket också gäller i Umeå kommun. Det finns ett stort behov av att generationsväxla på gårdarna så att nästa generation kan ta vid. Samtidigt finns det kompetensbrist och få personer med rätt utbildning som kan anställas vid jordbruken. Bristen på unga med rätt kompetens är allvarlig, inte bara för Umeås landsbygd utan för den regionala beredskapen, den nationella livsmedelsförsörjningen och den biologiska mångfalden. Här har Umeå kommun ett ansvar. Forslunda gymnasiet, som idag är Västerbottens enda gymnasieskola med naturbruksutbildning med inriktning mot lantbruk, är en skola i dåligt skick och med alldeles för få elever. Den undermåliga skötseln av skolbyggnaderna och maskinerna gör att standarden på utbildningen är låg och att utbildningen blir ett oattraktivt val. De som utbildas har svårt att genomföra självständigt arbete ute på praktik och även efter att utbildningen är avslutad finns kompetensluckor. Här måste Umeå kommun göra en

omfattande investering för att åter höja kvalitén på utbildningen och öka attraktiviteten för eleverna.

Centerpartiet i Umeå vill:

1. Att Umeå upphandlar 80% av sina livsmedel från svenska producenter
2. Att kommunen upphandlar minst 50% av sina livsmedel från lokala livsmedelsproducenter i norra Sverige innan 2025 och på så sätt ökar lönsamheten för Västerbottens bönder
3. Att Umeå kommun tar fram en livsmedelsstrategi med målet att stärka den lokala livsmedelsproduktionen
4. Att Umeå kommun gör en omfattande ekonomisk investering satsning för att utveckla och modernisera Forslundagymnasiet
5. Att Umeå kommun utreder hur de kan stötta lantbrukare som vill göra en generationsväxling

3. Vägen framåt för fortsatt utveckling

3.1 Befolkningstillväxt och bostadsbyggande

Umeå kommuns vision är att befolkningsutvecklingen på landsbygden ska följa utvecklingen i staden. Det innebär att landsbygden med byar och tätorter med utblick mot år 2050 ska växa till 34 000 invånare. Detta motsvarar en ökning av landsbygdsbefolkningen med drygt 60 procent. Centerpartiet vill därför att kommunen börjar arbeta mer aktivt med att skapa förutsättningar för denna tillväxt.

Ett område där Umeå kommun kan göra mer är att se över översiktsplaner och revidera de så att de på ett bättre sätt kan fungera som ett verktyg i att uppnå kommunens mål och visioner för landsbygden. Centerpartiet anser också att ett viktigt verktyg i detta sammanhang är att kommunen på ett bättre sätt utvecklar och samordnar den offentliga servicen, såsom en mer genomtänkt samordning av hemtjänst och äldreomsorg. Centerpartiet anser också att en mer positiv syn på landsbygdsskolorna och deras fortsatta utveckling är helt avgörande för den hållbara samhällsutveckling som krävs, om kommunen verkligen vill nå de uppsatta utvecklings- och befolkningsmålen för landsbygden som är satta.

Centerpartiet i Umeå vill:

1. Att Umeå kommun arbetar mer aktivt med att nå de målsättningar som fastslagits i den fördjupade översiktsplanen - Tematiskt tillägg för landsbygden.
2. Att dessa mål bör nås genom kommunala markköp och planläggning av nya bostads- och verksamhetsområden.
3. Att byar och tätorter i Umeås landsbygd ska utvecklas med en blandning av upplåtelseformer, bostadstyper och storlekar på bostäder.

3.2 Bostadsbyggande

En avgörande fråga för hållbar landsbygdsutveckling är att skapa förutsättningar och att ta bort hinder för att bygga, bo och arbeta på landsbygden och i mindre orter. Centerpartiet vill därför att kommunen ska komplettera strategiska viktiga byar där det finns skolor, affärer och annan service genom att planlägga nya bostadsområden. Detta främst längs de utpekade tillväxtstråken men även i övriga delar av Umeås landsbygd.

För att Umeå kommun ska nå sina uppsatta mål med ett ökat och mer diversifierat bostadsbyggande på Umeå landsbygd vill Centerpartiet att byggande på landsbygden generellt ska underlättas samt att de planer som tas fram eller revideras ska ha en hög grad av valfrihet och inte är för detaljstyrande.

Umeå kommun har också som prioriterat mål att främja byggande i landsbygdsområden med svag bebyggelseutveckling. Centerpartiet anser att detta delvis kan uppnås genom att avgiften för avstyckning sänks kraftigt i de delar av kommunen som inte är lika expansiva och där fastighetspriserna är lägre. Centerpartiet anser vidare att det behöver införas enklare regler för byggande utanför detaljplanelagda områden i syfte att stärka landsbygdens utveckling. Centerpartiet anser också att det kommunala bostadsbolaget, Bostaden, bör ges ett tydligare uppdrag att se över möjligheterna att tillskapa bostäder i de strategiskt utpekade byarna längs tillväxtstråken.

Centerpartiet i Umeå vill:

1. Att Umeå kommun går från ord till handling och arbetar mer aktivt med befolkningstillväxten på landsbygden.
2. Att Umeå kommun ska göra det enklare att bygga på landsbygden genom att verka för en lägre avstyckningskostnad
3. Att Umeå kommun gör regelförenklingar när det gäller att bygga utanför detaljplanerade områden
4. Att Bostaden AB får i uppdrag att se över möjligheterna att tillskapa bostäder i byar längs tillväxtstråken

3.3 Vatten och avlopp

Den nu antagna utvecklingsstrategin för vatten och avlopp där man både säkrar hållbara lösningar ur miljöperspektiv och en utveckling på landsbygden. Det är framförallt positivt att man öppnar upp enskilda avloppslösningar, den tekniska utvecklingen på området har visat på lösningar som dels fungerar utifrån gällande miljölagstiftning och till rimliga kostnader.

Centerpartiet i Umeå vill

1. Att man i tillämpningen av strategin ser positivt till enskilda avloppslösningar

3.4 Transport och kommunikationer

All trafik har i större och mindre utsträckning någon form av miljöpåverkan. Generellt anser Centerpartiet att det inte är fordonen som är problemet, utan det fossila drivmedlet. Dessa drivmedel måste fasas ut, samtidigt som fordon som drivs på hållbara drivmedel är viktiga för att leva och bo på landsbygden.

Med det sagt är kollektivtrafik viktigt för att utveckla Umeås landsbygd i en hållbar riktning. Resor till och från skolor och arbete går till viss mån att lösa med kollektivtrafik idag. I de så kallade "utpekade stråken" som beskrivs i Umeå kommuns översiktsplan bör man emellertid utöka turtätheten för att underlätta för ett utökat kollektivt resande.

Det finns också områden på Umeås landsbygd som inte har någon kollektivtrafik på grund av för få boenden, och här anser Centerpartiet att anropsstyrd trafik, så kallade "ringbilar", kan tillämpas. Konceptet om ringbilar är beprövat i andra kommuner och innebär att resenären bokar sin resa i förväg.

För landsbygden är farbara vägar under alla årstider en viktig faktor, det gäller både de allmänna och det enskilda vägnätet. I Umeå kommun finns flertalet enskilda vägar och några av dessa är berättigade statsbidrag och andra kommunalt bidrag. De flesta enskilda vägar nyttjas inte bara av markägarna utan också bär- och svamplockare, jägare eller organisationer såsom scouter eller annan ungdomsverksamhet. Här är det viktigt att det kommunala vägstödet motsvarar kostnader för slitage från det allmänna.

Färjetrafiken till Holmön är definierad som en allmän väg och skall vara statlig. I ett försämrat säkerhetsläge i Europa så kan Holmön som ett strategiskt "Bottenvikens Gotland". Det kan vara ett mycket viktigt skäl till säkra kommunikationerna med Holmön.

Centerpartiet Umeå vill:

1. Att kollektivtrafiken längs de utpekade stråken stärks
2. Att försök med anropsstyrd kollektivtrafik genomförs
3. Att de kommunala bidraget till enskilda vägar uppräknas
4. Att färjetrafiken till Holmön en gång för alla förblir statlig och den fullt ut anpassas för året runt trafik